

BUKS – Tidsskrift for Børne- og Ungdomskultur

Nr. 74 2026 • Årgang 42 • ISSN online 2446-0648 • www.buks.dk

Louise Hvitved Byskov, Naia Wienmann Hawes, Rikke Højer, Margit D. Aaslyng, Natasha Balslev Bechmann, Sandra Lenz Dethlefsen, Mette Stentoft og Mikkel Snorre Boysen

Børns frirum med drømmeværkstedet som eksempel – børneperspektiver på kinaradisen og de andre rødder

Resumé

Artiklen bidrager med ny viden om at skabe et frirum for daginstitutionsbørn via en aktionsforskningsinspireret metode i form af »drømmeværksteder«, faciliteret af enten pædagogstuderende eller forskere. Værkstederne indgår i *Projekt Grøntsagsmagi*, hvor børn udtrykker sig om grøntsager. Det diskuteres hvorvidt et forskningsprojekt bidrager til et frirum for børn, når projektets deltagere har et mål om grønnere mad. Artiklens empiriske aktiviteter er forankret i seks daginstitutioner, hvor børns forslag, såsom grøntsager i klatrestativer realiseres i praksis som frirum. Frirummene er karakteriseret ved børns selvbestemmelse f.eks. gennem valg af aktiviteter og valg af grøntsager. Gennem eksempler diskuterer vi, hvordan børn kan få erfaringer med medskabelse og indflydelse på madkulturen og dermed opleve et frirum inden for daginstitutionens institutionelle rammer.

Nøgleord: børns perspektiver; fremtidsværksteder; kritisk-utopisk aktionsforskning; frirum; medskabelse; måltidskultur

Introduktion

Mad og måltider i danske dagtilbud udspiller sig i et institutionelt rum præget af voksnes normer, politiske ambitioner om bæredygtighed og et stigende fokus på grønnere kostvaner for børn (se f.eks. Jørgensen & Lysgaard, 2020, Husted & Frøkjær, 2019, Dalgaard, 2020). Projekt Grøntsagsmagi udspringer af denne kontekst, hvor klimahensyn danner en tydelig ramme for pædagogisk praksis. Vi arbejder ud fra en forståelse af, at daginstitutioner er præget af faste strukturer og stærk voksenstyring, hvorfor vi i denne artikel betegner frirum for daginstitutionsbørn som gradvise og situerede muligheder inden for de eksisterende rammer (Munck, 2020), og at børns muligheder for reelt at påvirke madkulturen i daginstitutionen derfor er begrænsede.

Med inspiration fra Rasmussen og Jørgensen (2024) anser vi samtidig børn som aktører, der gennem deres hverdagsvalg kan indgå i og forholde sig til bæredygtige problemstillinger, hvilket skaber et grundlæggende spændingsfelt: hvordan kan børn gives reel medbestemmelse i et felt, der på forhånd er normativt rammesat?

Vi undersøger, om og hvordan det er muligt at skabe et *frirum* for daginstitutionsbørn, hvor de kan udforske og udtrykke egne perspektiver på grøntsager, uden at disse perspektiver på forhånd skal indordnes voksnes normer om smag, maddannelse eller sundhed. I artiklen forstås frirum ikke som fravær af rammer, men som et *midlertidigt rum for udvidede handlemuligheder*, hvor børn er frie fra bestemte former for voksenstyring og er frie til at eksperimentere, drømme og undersøge grøntsagers betydning i deres hverdag. I tråd med Thingstrups (2018) forståelse af fremtidsværksteder som »... en bestræbelse på at etablere et frirum ... ikke i absolut forstand eller i betydningen 'fri fra magt', men i betydningen at forsøge at reducere betydningen af ledelses- og styringsperspektiver...« (2018, s. 15), anskuer vi frirummet som betinget af de rammer, det udfolder sig i. Frirummet er således situeret og opstår i forhandlingen mellem børn og voksne, og er samtidig betinget af projektets overordnede ramme.

Vores forståelse af frirum ligger også i tråd med Hustedes og Linds (2016) arbejde med børneværksteder. Her gives børn plads til at udtrykke sig uden voksnes normative styring. Selvom Husted og Lind ikke anvender begrebet frirum, beskriver de en opfordringsstruktur, hvor »det er børnene der taler – og de voksne lytter« (2016, s. 53), og hvordan børnene kan gå til og fra og ytre sig uden krav om realisme, hvilket tilsammen udgør en pædagogisk praksis, hvor vanlige institutionsnormer midlertidigt suspenderes til fordel for børns egne spor og betydningskabelser.

Potentialer ved drømmeværksteder som metodisk greb i forhold til at muliggøre børns frirum

Yderligere inspireret af aktionsforskningen, har vi i Projekt Grøntsagsmagi udviklet »drømmeværksteder« som en alderstilpasset, æstetisk videreudvikling af fremtidsværksteder. Inspireret af den kritisk-utopiske fremtidsforskningsmetode: »fremtidsværksted«, blev betegnelsen »drømmeværksteder« valgt for at markere, at værkstederne skulle fungere som et frirum, hvor børn kunne gå til og fra, udforske og formulere egne idéer om grøntsager uden at skulle tage hensyn til den eksisterende madpraksis eller pædagogernes forestillinger om, hvad der er rigtigt og muligt. Med afsæt i drømmeværkstederne faciliteredes senere aktiviteter med børnene, hvor nogle af deres forslag til servering af grøntsager blev realiseret,

hvilket skabte mulighed for at undersøge både det situerede frirum i værkstederne og de spor, børnenes idéer satte i institutionernes efterfølgende madpraksis.

Både drømmeværksteder og aktiviteter blev faciliteret af forskere og pædagogstuderende, der inviterede 3–5-årige børn til at udtrykke kritik, idéer og forestillinger om grøntsager gennem leg, tegning, dialog, modellervoks, fortællinger og smag.

Med dette afsæt anvendte vi drømmeværksteder som metodisk greb til at danne afsæt for frirum i institutioner, hvor madkulturen typisk var defineret af voksne. Samtidig adresserede vi det metodiske og pædagogiske paradoks, der opstod, når et forskningsprojekt både ønskede at skabe frirum og samtidig arbejdede inden for en politisk og værdimæssig ramme, der allerede foreskrev bestemte mål for børns indtag af grøntsager. Det overordnede forsknings spørgsmål blev derfor:

Hvordan kan vi give daginstitutionsbørn frirum til at blive med-maddannere i en institutionaliseret hverdag, hvor retningslinjer for kost i høj grad er organisatorisk rammesat?

Denne artikel bidrager dermed til en nuanceret forståelse af, hvordan børns perspektiver får betydning for udviklingen af madkulturelle praksisser, og hvordan frirum kan etableres, om end midlertidigt, i institutionelle sammenhænge præget af stærke politiske og pædagogiske dagsordener om sundhed og bæredygtighed.

Eksisterende forskning og vores forskningsbidrag i relation til børns frirum

En betydelig del af den eksisterende forskning har undersøgt, hvordan mad, måltider og maddannelse i dagtilbud kan styrkes gennem pædagogiske og organisatoriske interventioner, ofte med fokus på børns sundhed og grøntsagsindtag (fx Frantzen et al., 2018; Himberg-Sundet et al., 2020; Tetens et al., 2018). På tværs af disse studier blev det påvist, at sådanne indsatser kunne påvirke børns madvalg og grøntsagsindtag positivt. Samtidig dokumenterer andre studier væsentlige begrænsninger ved disse tilgange, idet gentagen eksponering for den samme fødevarer ikke i sig selv er tilstrækkelig til at forme børns fødevarerpræferencer. Børns forhold til mad udvikler sig i stedet i et komplekst samspil mellem sensoriske, relationelle og psykosociale dimensioner, hvor måltidets kontekst, relationerne og måden, maden erfarede på, spiller en central rolle (Marty et al., 2018). Denne viden peger på et behov for pædagogiske tilgange, der rækker ud over oplysning og gentagelse og i højere grad inddrager børn aktivt i meningsgørende processer omkring mad.

I flere interventionsstudier er børns deltagelse begrænset til at indgå i voksenudtænkte tiltag. I BRA-studiet fra Norge (Himberg-Sundet et al., 2020) dokumenteres en øget variation og mængde af grøntsager i børns kost som følge af ændringer i personalets praksis, men børns perspektiver indgik ikke i interventionens udformning. Forandringerne blev således primært skabt for børnene og ikke med dem.

I Projekt Grøntsagsmagi havde vi fokus på det eksperimentelle frirum, som var en videreudvikling af eksisterende sanselige og æstetiske tilgange til maddannelse. Studier som FRIDA-projektet (Mikkelsen, 2016) og anvendelsen af pædagogiske redskaber som »A Tasting Plate« (Tuset, 2018) har bidraget med væsentlig viden om, hvordan smag, sanser og dialog kan understøtte børns refleksion over mad. I disse studier anvendtes børns bidrag imidlertid primært til forståelse og dokumentation, mens de i begrænset omfang blev omsat til konkret

udvikling af pædagogisk praksis. Projekt Grøntsagsmagi adskiller sig ved at anvende børns sanselige og æstetiske udtryk som aktivt afsæt for udviklingen af madpædagogiske aktiviteter inden for et eksperimenterende frirum.

Hansen et al. (2018) har fremhævet måltidet som en pædagogisk arena for deltagelse, fællesskab og eksperimenteren, hvor børn blev inddraget i planlægning, tilberedning og servering af mad. Deltagelsen foregik imidlertid inden for eksisterende institutionelle rammer, og børns egne visioner for forandring af madkulturen blev ikke udforsket systematisk. Projekt Grøntsagsmagi deler fokus på børns deltagelse, men adskiller sig ved metodisk at overskride måltidets rammer og etablere et eksperimenterende frirum, hvor børns forestillinger om grøntsager fungerer som afsæt for pædagogisk udvikling.

I den skitserede forskning fremgår det, at børns perspektiver sjældent får systematisk betydning i udviklingen af pædagogisk praksis, selvom både internationale og nationale rammer understregede deres ret til medbestemmelse (Dagtilbudsloven (2020); FNs børnekonvention (UNICEF (u.å.)). Samtidig har nyere studier vist, at arbejdet med børns idéer ofte er uensartet og i høj grad afhængigt af den enkelte pædagog: »Det pædagogiske arbejde med medbestemmelse ser ud til at leve et upåagtet liv – en praksis, der er overladt til den enkelte pædagog.« (Sørensen & Hansen, 2024, s. 3). Ingen af de gennemgåede studier integrerede børns drømme og forestillinger som direkte afsæt for udvikling af nye aktiviteter i pædagogisk praksis. Det var her, at Projekt Grøntsagsmagi bidrog: børnene blev givet et midlertidigt frirum fra voksnes definitionsmagt, de inviteredes til at udforske og drømme om grøntsagers betydning, anvendelse og placering i deres egen hverdags- og madkultur. Hvor tidligere studier ofte undersøgte effekter af *voksen udtænkte* interventioner, arbejdede vi med metoder, der frembragte børneinddragelse og kritisk refleksion, for at udforske, hvordan børn selv kunne forestille sig madkultur og deres rolle i den. Deres stemmer var udgangspunktet for de aktiviteter der blev igangsat.

Ligesom Bønnelycke, Mariegaard og Zhou (2024) arbejder vi ud fra en ambition om, at »... en pædagogik for fremtiden må være baseret på børnenes behov og erfaringer, og at disse kan og bør artikuleres sammen med børnene selv« (2024, s. 6). Samlet set peger dette på et behov for metoder, der kan skabe konkrete rum for børns stemmer. Det er i dette krydsfelt, at vi introducerer drømmeværkstederne som en måde at muliggøre et midlertidigt frirum, hvor børn kan udtrykke erfaringer, drømme og idéer på egne præmisser.

Undersøgelserdesign: fremtidsværksted som drømmeværksted – et frirum i børnehøjde

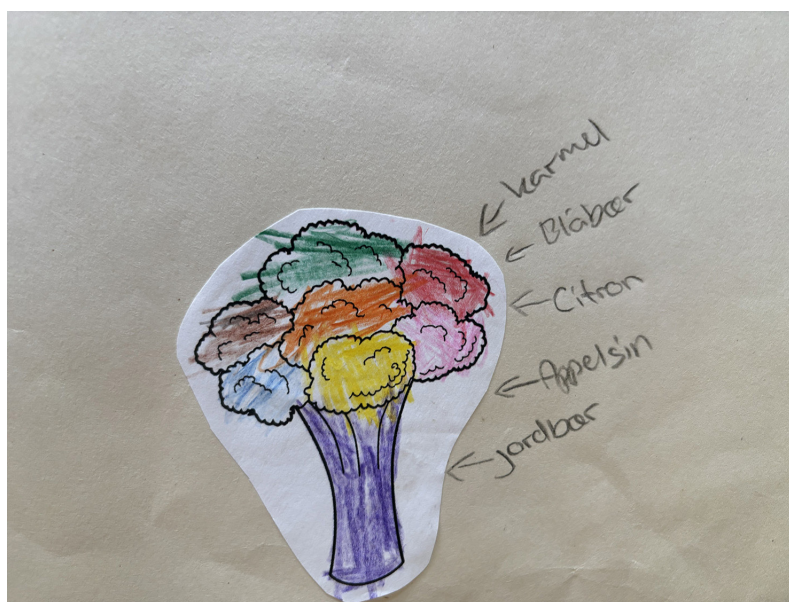
I Projekt Grøntsagsmagi undersøgte vi, hvordan en gruppe børnehavebørn fra seks forskellige daginstitutioner kunne tænke sig grøntsager i deres institutionshverdag. Vi var inspireret af en af aktionsforskningens partcipatoriske metoder: fremtidsværkstedet, med fokus på deltagerens erfaringer og handlemuligheder (Andersen & Bilfeldt et al; 2010, i Andersen, 2018; Nielsen & Nielsen 2006, i Gleerup & Egmose; 2022). Den metodiske ambition var at øge børnenes frihed til at udtrykke sig gennem deltagelse i fremtidsværkstederne og sikre et rum, hvor børnene kan dele deres erfaringer og visioner, og således anerkende børnene som meningsskabende subjekter (Skoglund, 2014).

I bestræbelsen på at facilitere et frirum for de deltagende børn og for at fastholde deres engagement, besluttede vi forud for besøgene i institutionerne at moderere fremtidsværkstederne. Ændringerne bestod blandt andet i en tilpasning i drømmeværkstedernes indhold og tidsramme. Indholdet: »Hvordan drømmer I om at få serveret grønt-

sager« fik en legende form, hvor facilitatorerne, som var studerende eller forskere, lod børnenes initiativer og idéer til aktiviteter med grøntsagerne komme i forgrunden. Modereringen af fremtidsværkstederne indeholdt herudover et navneskift: for at tydeliggøre ambitionen om frirum til at drømme sig til de bedste grøntsager, ændrede fremtidsværkstedet navn til »drømmeværksted«.

Under afholdelsen af drømmeværkstederne var der tilgængelige materialer som børnene kendte, som for eksempel modellervoks, farver og pap og forskellige grøntsager, men uden krav om at børnene skulle vælge disse, endsige smage på dem. Drømmeværkstederne blev på den måde et midlertidigt rum, hvor børnene kunne få mulighed for at tænke og ytre sig frit uafhængigt af institutionens madnormer. Efter drøftelser med institutionernes ansatte blev tidsrammen for både drømmeværksteder og efterfølgende aktiviteter sat til en varighed af 30-90 minutter.

Husted og Lind (2016) lod sig også inspirere af fremtidsværksteder i arbejdet med børn i alderen 4-6 år. Husted og Lind (2016) justerede disse til børneværksteder og anvendte tegninger, da de så en udfordring ved blot at dokumentere skriftligt med en målgruppe, der ikke læste, hvilket der ellers var tradition for i gennemførelsen af fremtidsværksteder. På den baggrund anvendte vi ikke udelukkende skriftlig dokumentation i drømmeværkstederne, men supplerede skrift med børnenes tegninger og modellervoksfigurer, disse fungerede dels som dokumentation i drømmeværkstederne og understøttede også en fremdrift i dialogerne med børnene, idet de blev liggende fremme under drømmeværkstederne, så de både kunne fungere som påmindelse om, hvad vi havde talt om, men de var også til inspiration for børnenes nye idéer. Den skriftlige dokumentation, tegninger, fotos af og feltnoter fra drømmeværkstederne udgør artiklens empiri.

Farvelagt broccoli)

Billedet viser hvordan en dreng via en tegning på et drømmeværksted udtrykker, hvordan han foretrækker at broccoli skal smage og se ud.

Intentionen med drømmeværkstederne var at appellere bredt til børnenes sanser og fantasi og på denne måde bistå børnene i en forståelse af grøn madkultur som en kreativ og legende proces, hvor børneperspektiver blev anerkendt som vigtige, og for at fastholde

drømmeværkstedet som et eksperimentelt frirum. Vi forstår »... børneperspektivet som børns stemmer.« (Warming, 2019. S. 67 i Schmidt & Busk, 2022 s. 80).

Denne tilgang understøttede vores aktionsforsknings-inspirerede perspektiv, hvor teoretiske og analytiske perspektiver ikke var foruddefinerede, men udvikledes i samspil med deltageres handlinger og udsagn (Nielsen & Nielsen, 2006; Thingstrup & Lind, 2026). Thingstrup og Lind (2026) har vist, hvordan analyse i aktionsforskning kan forstås som et filosofisk og normativt anliggende, forankret i et ethos om demokrati, empowerment og social retfærdighed. Med afsæt i Critical Utopian Action Research fremhævede de, at mennesker – herunder børn – besidder viden og analytisk kapacitet og er i stand til at formulere kritik, og aktivt kan bidrage til at udforske praksissers potentialer.

Som Husted og Lind (2016) viste, kunne fremtids-/børneværksteder skabe kollektive erkendelsesprocesser, hvor børns perspektiver synliggjordes og bragtes i spil i relation til pædagogisk udvikling. Vi tog afsæt i dette metodiske greb i en madpædagogisk kontekst ved at anvende børns sanselige, æstetiske og narrative udtryk som aktivt grundlag for udvikling af nye madpædagogiske aktiviteter. Frirummet var rammesat af en overordnet intention om bæredygtighed og grøntsager, men inden for denne ramme blev der givet plads til børns meningsskabelse, kritiske refleksion og deltagelse som medskabere af interventionerne.

Med udgangspunkt i ovenstående metodiske overvejelser undersøger Projekt Grøntsagsmagi således, hvordan deltagelse i et frirum kan spille sammen med de sensoriske, relationelle og psykosociale dimensioner, som tidligere forskning har peget på som centrale for børns forhold til mad.

Artiklens empiriske aktiviteter

De empiriske aktiviteter, som dannede afsæt for artiklen, gennemførtes i 2025. Der blev afholdt 17 drømmeværksteder, hvor følgende personer var involveret: 5 forskere, 61 studerende og 50 børn i alderen 3-5 år fordelt på 6 institutioner. De empiriske aktiviteter fremgår i skemaet nedenfor. De studerende bidrog med at facilitere drømmeværksteder og aktiviteter i institutionerne og forskerne, som er afsendere af denne artikel, har stået for at udarbejde feltnoter og indsamle noter og fotos fra studerende og herefter analysere det empiriske materiale.

Når de 59 pædagogstuderende og to ernærings- og sundhedsstuderende blev inddraget i de empiriske aktiviteter, skyldtes det, at vi herigennem fik adgang til flere børneperspektiver, end hvis det havde været begrænset til de drømmeværksteder, som vi forskere var i stand til at gennemføre. Herudover ser vi også inddragelse af studerende i forskningsprojekter, som en måde at engagere dem på i undervisningen. En studerende udtaler følgende om at være med i en af projektets empiriske aktiviteter: »*Det har været godt med aktionsforskningsmetoden som redskab. Det har givet mig en større forståelse om at indhente empiri som en samskabende proces.*» (studerende i projektet maj 2025) Ved at lade studerende være aktive medskabere i FOU-projekter rummer det mulighed for, at de får en større forståelse for, hvordan viden produceres og hvordan forskellige aktører bidrager til denne proces.

Skematisk oversigt over projektets empiriske aktiviteter

Institution og dato	Varegthed	Antal børn og alder	Antal af drømmeværksteder	Hvordan så frirummene ud i dagtilbuddet?
X-købing 23. april 2025	90 minutter	22	5	I forlængelse af at 3 studerende sammen med 4 børn havde lavet rabarber bagt i ovnen med sukker på, var der en bageplade med flydende sukker som flere børn fra institutionen kom og dyppede forskellige grøntsager i og efterfølgende spiste.
Y-strup 7. maj 2025	60 minutter	13 børn på 3 år	4	På baggrund af børnenes ønsker til grøntsager ophængt på legepladsens klatrestativ, hang forskere og børn sammen grøntsager på klatrestativet, mens børnene legede og smagte grøntsager i klatrestativet.
Z-by 9.9. 2025	50 minutter	18 børn på 5 år	4	2 forskere havde gemt grøntsager på legepladsen. Cirka 20 børn fandt grøntsagerne og lavede herefter grøntsagsmonstre af dem sammen med 3 forskere. Der blev leget med grøntsagsmonstre, og herefter blev de udstillet.
Æ-stad 3. & 4.11.25	25-90 minutter	9 børn på 3 år og 19 børn på 4 år	6	3 studerende sad ved et bord med grøntsager, hvor nogle var skåret i småstykker og andre var hele. Herudover var der pensler og maling. 5 børn sad med ved bordet, de smagte på forskellige grøntsager og malede andre. F.eks. en agurk males blå og lyserød og ærter males orange.
Y-by 5.11.25	50 minutter	15 børn på 3-5 år	3	Børnene legede med rødkålssaft, de eksperimenterede med at tilsætte citronsyre og natron. Når de forskellige stoffer blev blandet i saften, ændrede farven sig, hvilket vakte stor nysgerrighed og begejstring blandt børnene. Flere af børnene fandt ud af, at de kunne lave vulkaner ved at blande alle dele sammen, selvom dette ikke var planlagt af de to forskere og en studerende.
Ø-stad 3.12.25	60 minutter	8 børn i alderen 2-3 år	1	Børn og forskere legede sammen grøntsagsrestaurant i børnehavens åbne køkkenalrum, hvor de sammen forberedte, serverede og spiste forskellige grøntsagskreationer.

(Illustration: malede grøntsagsbilleder med bord foran) (Illustration: malede grøntsagsbilleder på væg) Billederne viser nogle eksempler på malerier, som børnehavebørn i X-købing har lavet. Grøntsagsmalerierne blev vist på en fernisering den 20.3.2026.

Etiske overvejelser

Projektets ambition var at skabe et frirum med alsidige deltagelsesmuligheder, hvor børnenes stemmer blev taget alvorligt, så de oplevede at blive lyttet til. Studerende og forskere bestræbte sig på, at børnene blev informeret i børnehøjde om formålet med deres deltagelse. Børnene blev f.eks. fortalt, at vi var interesserede i at høre deres idéer til, hvor og hvordan de ville have grøntsager. Under drømmeværkstederne kunne børnene se, deres udsagn dokumenteret f.eks. på plancher, tegninger eller som modellervoksfigurer. Der var ikke en udviskning af magtforholdet mellem barn og forsker/studerende, da vi havde etableret en tydelig rammesætning, hvor målet var, at børnene kunne forholde sig til den tematik, der skulle udforskes (Warming, 2018). I denne undersøgelse var fokus på børns perspektiver på grøntsager, hvor forskere og studerende i projektet realiserede nogle af børnenes idéer, hvilket gav børnene indflydelse, som daginstitutionens personale accepterede. Børnehavebørnenes omsorgspersoner blev informeret via aula om forskningsprojektet, og de havde mulighed for at fravælge at barnet skulle deltage i projektets aktiviteter eller optræde på billeder. Vi har udarbejdet oplysningsmateriale om Projekt Grøntsagsmagi til hhv. børnenes forældre, pædagogisk personale og studerende, da vi arbejdede indenfor forskningshjemmel. Desuden har børnene deltaget under hensyntagen til, hvad der betegnes som situationsbestemt samtykke. Dvs., at alle deltagende børn på alle tidspunkter har haft mulighed for at trække sig, hvilket nogle få børn valgte. Situeret samtykke indebærer at være opmærksom på om børn har lyst til at deltage eller ikke, altså en »... etisk opmærksomhed [...] der kræver en stor sensitivitet, opmærksomhed eller ansvarlighed.« (Schmidt & Rasmussen, 2022)

Leg med grøntsagsmonstre i hus. Grøntsagsmonstrene lavede nogle børn sammen med et par studerende.

Situeret læringsteori, kreativitetsteori og analysefokus

I artiklen anvender vi Laves og Wengers (2011) situerede læringsteori og Wengers (2002) videreudvikling af den til vores situerede analyse af praksis, da teoriens begrebsapparat muliggør et skærpet fokus på deltagelse i praksis. Lave og Wenger har ikke et fokus på enkeltindivider, men på fællesskaber. Fokus for analysen er netop deltagernes forhandling af normer og hvilken praksis som fællesskabet skaber. I artiklen omhandler forhandlingerne primært madkultur og hvordan den nye sociale praksis kan betragtes som et frirum. Frirum forstår vi som tidligere skitseret med udgangspunkt i Thingstrup (2018). Et af situeret læringsteoris centrale begreber er praksisfællesskabet, hvor dets medlemmer har forskellige positioner. De nye medlemmer af fællesskabet betragtes som legitime perifere deltagere, de orienterer sig mod fuld deltagelse med engagement i praksisfællesskabets fælles forehavende og fælles repertoire (Wenger, 2002). Artiklens empiriske materiale består af feltnoter, fotos og transskriberede samtaler. Det empiriske udpluk der er udvalgt til analyse, er af en sådan

karakter, at situationerne er grundigt beskrevet, så analyse er mulig. Da vi ikke har været på feltarbejde af længere tids varighed, kan vi ikke redegøre for, om børnefællesskaberne lever op til den analytiske betegnelse praksisfællesskab, der omfattede en fælles praksis over tid, men begrebsapparatet ser vi et potentiale i, da der netop var fokus på, hvordan ændringer i madkultur muliggøres i praksis. Deltagerne har forskellige muligheder for at påvirke fællesskabet, og derfor er der magt på spil. I forbindelse med forståelsen af magt henter Wenger (2002) inspiration fra Pierre Bourdieus (1997) kapitalbegreb, når en deltager har magt, er vedkommende i stand til at præge fællesskabets praksis.

I vores analyse har vi desuden fokus på kreativitet. Kreativitet kan anses som individer og gruppers udvikling af idéer og artefakter, der dels kan anses som nye og dels kan anses som værdifulde (Runco & Jaeger, 2012). I denne forståelse kan børns idéer og udtryk forstås som tegn på frihed i den forstand, at børnene selvstændigt bidrager med noget. I projektet har drømmeværkstederne netop den funktion at skabe rum til børnenes egne idéer og dermed skabe frirum til børnenes tanker og initiativer. Men med afsæt i kreativitetsteori kan graden og essensen af denne frihed samtidig diskuteres. Ifølge udbredt accepterede teoretiske perspektiver på kreativitet, er kreativitet forbundet med traditioner og normer (Boysen, 2023). Når mennesker er kreative, tager de således afsæt i teknikker og tilgange indenfor et domæne og så udvikler de herudfra noget nyt, f.eks. ved at kombinere ting på nye måder eller blot videreudvikle tidligere ideer og tilgange. Sådanne mekanismer kan eksempelvis beskrives via Csikszentmihalyis systemteori (1994), hvor kreativitet opstår indenfor bestemte vidensdomæner med dertilhørende traditioner, regler og teknikker eller Crafts (2005) eller Amabiles (1996) beskrivelse af børns kreativitet, hvor børn er kreative med afsæt i tillærte færdigheder og viden. I den forstand er kreativitetsteori knyttet til forestillinger om praksisfællesskaber, idet læring og kreativitet ifølge denne tænkning forstås indenfor rammerne af et fællesskab, hvor kulturen læres og videreudvikles.

Idet kreativitet således er forbundet med frihed såvel som læring af kulturens traditioner kan kreativitet ses i forbindelse med det pædagogiske paradoks. Begrebet betegner det paradoks, at pædagogikken i vid udstrækning har til opgave at opdrage børn til at kunne agere frit, hvilket er et paradoks, fordi opdragelse i sig selv ikke repræsenterer frihed, men snarere det modsatte. Svaret, hvis man kan tale om et sådant, bliver i en kreativitetsforståelse at udvide børnenes horisont med erfaringer, oplevelser, viden og teknikker, der kan give dem flere muligheder for at være kreative. Dvs., at ved at børnene udvider deres erfaringer og viden om grøntsager, madlavning, køkkenredskaber, m.m. udvides også deres muligheder eller repertoire for at skabe noget selv. Dette giver også mulighed for at etablere en forbindelse mellem intentionen om at skabe rum for børns frihed og samtidig projektets ønske om at fremme en bestemt dagsorden i forhold til børns kendskab til grøntsager. Som udgangspunkt, er dette jo et paradoks i den forstand, at frihed kobles med påvirkning, hvilket er to begreber, der vanskeligt kan forenes. Men hvis legen med grøntsager netop ses som en udvidelse af børnenes mulighedsrum, ser det anderledes ud. Børnenes mulighedsrum er som udgangspunkt defineret af de kulturelle normer, de har med sig fra hjemmet, fra institutionen, m.m. Ved at udvide kulturen i institutionen og ved at introducere nye grøntsager og nye måder at bruge grøntsager, så udvides børnenes udfoldelsesrum. De efterlades med et større repertoire at gøre med, tænke med og skabe med.

Med afsæt i disse perspektiver er vi analytisk optaget af at identificere tegn på børns egne idéer og tanker og samtidigt interesseret i at se tegn på at børnenes horisont udvides. Vi

har udvalgt tre nedslag i vores empiriske materiale for at udfolde særlige aspekter af børns frirum.

Analyse med fokus på børns frirum

Et klatrestativ med ophængte grøntsager – et frirum?

Børns deltagelse i et daginstitutionsliv er ofte struktureret af voksne (Munch, 2020). Dvs., at dagtilbudsbørn normalt er deltagere i madkulturer forhandlet af voksne. I analysen indkredser vi et frirum, der i denne sammenhæng ikke blot bliver et spørgsmål om fravær af struktur, men om *frihed fra* bestemte former for voksenstyring og *frihed til* at børn kan undersøge, forhandle og være med til at definere madkulturelle praksisser på egne præmisser. Med afsæt i spørgsmålet *fri fra hvad og fri til hvad?* Udfolder vi nedenfor et uddrag fra en aktivitet, initieret af børnenes egne ønsker til servering af grøntsager, der illustrerer hvordan et midlertidigt frirum gennem en aktivitet, skaber mulighed for, at børn ikke blot deltager i eksisterende madkulturer, men aktivt bidrager til at forme dem.

Under et drømmeværksted udspiller følgende sig mellem forsker N. Bechmann og tre børn på 3-4 år:

Vi [forsker og tre børn] bliver lukket ind i 'køkkenhaven' og forskeren spørger til de forskellige planter... Der er nogle tomatplanter, som alle stiller sig rundt om og forsker spørger, 'hvad gør man med dem efter man plukker dem'. Et af børnene svarer 'man laver dem til is'... Et par andre børn viser mig klatrestativet og fortæller, hvor sjovt det ville være, hvis man kunne kravle op og plukke grøntsager. (observationsnoter N. Bechmann)

Den traditionelle madkultur er forrykket, da det her er en voksen, der har en perifer rolle ift. til at definere, hvordan grøntsager skal indtages, og et af børnenes ønsker blev realiseret. En måned senere, kom forskerne L. Byskov og N. Hawes i institutionen, og hængte sæsonens grøntsager på klatrestativet.

På klatrestativet hænger grøntsager, som forskere i samarbejde med børnene har hængt op.

Uddrag fra feltnoter til aktivitet: Jeg, forsker N. Hawes, er klatret op i klatrestativet med et stort bundt bladselleri og leder efter gode steder at hænge dem. Et barn kommer klatrende hen til mig, kigger på bundtet i min hånd og herefter udspiller følgende sig:

'Dem der, dem kan jeg ikke lide' siger drengen og peger på bladsellerien i min hånd. 'Nå, hvordan kan det være?', spørger jeg ham. Vi sidder på en platform foran den rutchebane, der går ned fra klatrestativet. 'De ligner brændenælder', siger drengen så. 'Ah ja, det kan jeg faktisk godt se', svarer jeg ham. Jeg vender stænglerne i min hånd og vi taler lidt om, hvordan de takkede blade kan ligne brændenælde-blade. Jeg spørger ham, om han tror de brænder på samme måde, som brændenælder og han nikker bekræftende. 'Hmm, men hvis det nu var ægte brændenælder, så kunne jeg nok ikke holde på dem sådan her', siger jeg og bruger bladene til at kilde min håndflade. Han giver mig ret. 'Eller kilde dig i ansigtet', siger han så. Jeg spørger om jeg skal prøve, og han nikker. Jeg kilder mig på kinden med bladene. 'Næh, de er faktisk ret bløde', fortæller jeg ham. Nu vil han gerne holde bundet, og han kilder mig i ansigtet med dem. Et andet barn klatrer hen til os og

spørger, om han må få en. Han får en bladselleri-stængel, som han spiser. Nu vil ham, der syntes de lignede brændenælder også gerne smage, og han får en stængel. 'Jeg kan altså ikke lide den', fortæller han og giver mig den tilbage. Drengen, der godt kunne lide den, vil gerne have den. De rutsjer sammen ned af rutsjebanen, mens jeg fortsætter med at lede efter gode steder at hænge dem op. Den første dreng klatrer op til mig igen og fortæller, at han har en god idé til, hvor den kan hænge. Han peger over rutsjebanen. 'Så kan man lige tage en bid, før man rutsjer', forklarer han. Vi hænger den sammen over rutsjebanen. Han sætter sig til rette, tager en bid og rutsjer så ned. Han kommer tilbage flere gange og informerer mig, når der skal hænges en ny bladselleristængel op. (Observationsnoter N. Hawes)

Ovenstående illustrerer, hvordan frirum i en maddannelseskontekst kan forstås som en social praksis, hvor børn er fri fra voksnes normer om smag, sundhedsagendaer og lineære forestillinger om, hvordan man lærer at spise grøntsager. Samtidig er det et rum, hvor børn er fri til at eksperimentere, associere og kritisere, hvilket kan betegnes som, at børnene meningsforhandler madens betydning gennem leg, kropslig bevægelse og dialog. Grøntsagerne vurderes ikke primært ud fra smag, men for meningsskabelse og eksperimentering.

Analytisk kan situationen fortolkes på flere måder. Man kan argumentere for, at det primært er madpraksissen, der transformeres ved at blive flyttet fra måltidsbordet til klatrestativet og dermed løsrevet fra institutionelle normer om spisning. Omvendt kan situationen også tolkes som en forskydning af den vante legepraksis, idet klatrestativet midlertidigt bliver et sted for social spisning. En tredje fortolkning kan være, at projektet skaber et møde mellem to praksisser: madpraksis og legepraksis, hvor elementer fra begge reorganiseres. I dette møde opstår en midlertidig hybrid praksis, hvor grøntsager ikke primært fungerer som ernæringsobjekter, men som materialer i børns legende meningsskabelse. Pædagogens bemærkning om, at hun ikke tidligere har set så mange børn på klatrestativet kan også antyde, at de nye materialer (grøntsagerne), som er foranlediget af børnenes forslag om grøntsager, som en del af deres vante legesteder, bidrager til en omorganisering af deltagelse i legen på klatrestativet, som mulig kortvarigt gør ikke bare klatrestativet mere attraktivt end tidligere, men også grøntsagerne. Legepraksisfællesskabet bliver muligvis ikke forandret, men udgør alligevel rammen for en forandret madpraksis, hvor spisning rekontekstualiseres i en kropslig og legende praksis.

Eksemplet peger på, at børns maddannelse ikke alene handler om vilje eller mod til at smage, men om de sammenhænge, hvori maden optræder, og hvilken betydning, den tillægges i form af de erfaringer, som børnene fik mulighed for at gøre sig. Når maden flyttede ud af de institutionelt velkendte spisesituationer og ind i børnenes egne lege- og bevægelsesrum, åbnedes for alternative måder at deltage i og forhandle madkultur på. Børnenes udsagn og handlinger er her ikke data, der skal vurderes i forhold til på forhånd definerede mål, men bidrage til at gentænke, hvad madkultur i daginstitutioner kan være. Set i dette perspektiv er analysens opgave at rette opmærksomheden mod børnenes forhandlinger som udtryk for deres refleksive forhold til de strukturer, som de indgår i (Thingstrup & Lind, 2026). Når børnene får mulighed for at udtrykke deres associationer til grøntsager uden at blive udfordret af voksnes sundheds- og maddannelsesdiskurser, skabes et frirum for positionering og kritik. Kritikken handler ikke nødvendigvis om at afvise maden, men om at undersøge

dens betydning på egne præmisser, for eksempel ved at bruge en grøntsag til at kilde en voksen i ansigtet og som en del af en rutcheoplevelse.

Barnets association mellem bladselleri og brændenælder viste, hvordan erfaringer, sanser og sociale sammenhænge er afgørende for, hvordan mad kan forstås og vurderes. At kunne lide – eller ikke kunne lide – mad fremstod dermed ikke som et individuelt anliggende om smag, men som et situeret, relationelt og kulturelt fænomen.

Børnene ønsker grøntsager med sliksmag

På tværs af de seks institutioner er det grøntsager, der smager af slik, som børnene hyppigst efterspørger. Dette ønske blev realiseret i en af daginstitutionerne, hvor tre studerende sammen med fire børn skar rabarber i strimler og dryssede sukker på dem, og bagte dem i ovnen, herefter serveredes de som rabarberbånd på en bageplade:

De fire børn spiser rabarberbåndene, men flere børn i institutionen har adgang til mange andre grøntsager i forbindelse med, at andre studerende faciliterer aktiviteter, som f.eks. grøntsagstryk og grøntsags-gemmeleg. Børn fra forskellige aktiviteter tager nogle grøntsager med sig og dypper dem i den flydende sukker på bagepladen med rabarberbåndene, og de spiser glaserede grøntsager. (observationsnoter L. Byskov)

Eksemplet med børnenes sukkerindtag tydeliggør, hvordan børnene er med til at forhandle hvilke madpraksisser, der er mulige og socialt accepteret, idet de fleste daginstitutioner har en politik om at begrænse børns sukkerindtag (Janerka, 2023). Børnefællesskabet omkring bagepladen sætter deres mening igennem og overskrider de etablerede pædagogiske arrangementer, ved at have et nyt fælles forehavende, nemlig at de spiser glaserede grøntsager, og ikke udelukkende rabarberbånd som planlagt. Børnene spiser grøntsager på utraditionelle måder, der bryder med voksnes normer, der ofte sætter grøntsager i modsætning til sukker. Studerende såvel som det pædagogiske personale i institutionen giver afkald på at definere det sociale rum, og børnene dominerer med deres initierede aktivitet: grøntsager dypet i flydende sukker. Dette illustrerer et frirum – børnene fik realiseret at få grøntsager med sliksmag. Børnene formår med deres deltagelse at ændre madpraksissen. Dvs., at børnene har en høj grad af selvbestemmelse, både i forhold til valg af aktiviteter, valg af grøntsager og valg af hvilke og hvordan de ville spise disse grøntsager.

Frirum til kreativitet

I vores empiri kommer kreativitet til udtryk på flere måder. Dette ses eksempelvis, når børnene finder på at hænge grøntsager i klatrestativ, tegne en broccoli i fantasifulde farver eller udforske forbindelser mellem grøntsager og slik. I sådanne tilfælde ses, hvordan børnene arbejder ud fra den viden og de erfaringer, som de har og kombinerer dem med de nye inputs, som de får via projektet. Således kan børnenes kreativitet ses som kombinationer af eksisterende kulturelle fænomener, hvilket er et omdrejningspunkt indenfor kreativitetsteori (Koestler, 1964). Når børnene hænger grøntsager i klatrestativ, kan dette påfund således ses som en versionering af de erfaringer børnene har med f.eks. at hænge påskeæg på grene eller julepynt på træer. Som beskrevet i artiklens indledende teoretiske del har teknikker og viden en dobbelt funktion. På den ene side skaber teknikker og viden frihed til udfoldelse,

fordi teknikker muliggør udtryk. For eksempel er det svært at tegne uden tegneredskaber og tegneteknikker, og det er svært at finde på at hænge noget i et træ, hvis du aldrig har oplevet, at noget blev hængt på et træ. På den anden side fastholder teknikkerne bestemte udtryksmåder, idet de repræsenterer etablerede normer og traditioner (fx traditionelle måder at tegne på). I eksemplet ses, hvordan børnene via en legende kombination af forskellige erfaringer, formår at skabe et nyt udtryk og en ny idé, hvorved børnenes kreativitet kan ses som udtryk for frihed i den forstand, at det inkluderer et normbrud (se også artikel i dette sænummer af BUKS »Det fritidspædagogiske kunstnerkollektiv«). På denne måde er børnenes initiativer og idéer et eksempel på kreativ udfoldelse.

Som vi argumenterer for i artiklens teori-afsnit, kan kreativitet også ses i et mere langsigtet perspektiv. I dette lys, er projektets mål at udvide børnenes horisont og dermed frigøre børnene fra mere snævre eller velkendte madtraditioner. I den forstand kan projektet ses som et dannelsesprojekt, hvor børnene udvikler sig selv og samtidig udvikler deres kreativitet ved at erfare nyt, lære nyt og skabe nyt (Hammershøj, 2012). I projektets præsenterede empiriuddrag er der flere eksempler på, at børnenes horisonter udvides. F.eks. når børn smager bladselleri og forsøger at finde ud af, hvordan denne grøntsag adskiller sig fra brændenælder. Eller når børnene opdager, at grøntsager kan tilberedes, så de minder lidt om slik. Sådanne erfaringer er afgørende for børn, i forhold til at kunne vælge til og fra og udvikle deres egne perspektiver og deres egen kreativitet i verden i et langsigtet perspektiv. Med afsæt i perspektivet hentet fra »det pædagogiske paradoks« (se artiklens indledende teoretiske afsnit), ses således tegn i projektet på, at børns mulighed for at danne deres egne holdninger, meninger og præferencer i et langsigtet perspektiv styrkes.

Drømmeværkstedernes rækkevidde – med grøntsagsrestauranten som eksempel

I forbindelse med et drømmeværksted afholdt indenfor, spurgte forsker L. Byskov fem børn om, hvor de drømte om at spise grøntsager? En dreng svarede: »på restaurant«, hvor til en pige sagde: »men vi har ingen tallerkener!«.

Dagen efter drømmeværkstedet observerede en pædagog følgende på legepladsen:

3 børn fra spirestuen leger på legepladsen og har dækket op til 'restaurant'. En pædagog spørger 'hvad leger I?' børnene svarer: 'vi leger grøntsagsrestaurant'. Pædagogen: 'fik I smagt nogle af de grøntsager, de besøgende [2 forskere og 2 studerende] havde med?' Børnene 'ja'. Pædagogen 'hvad kunne I bedst lide, var det ærteskuddene?' Et af børnene siger rettende 'det hedder altså ærtespirer.' (Observation foretaget af pædagog 10/9 -25)

Det, at børnene dagen efter drømmeværkstedet legede grøntsagsrestaurant, viste, at de var engageret i idéen om at ville have en restaurant i børnehaven. Desuden udtrykte et barn viden om grøntsager, da han korrigerede pædagogens benævnelse af disse.

Grøntsager, spækbræt og urtekniv på bord. Billedet viser et udsnit af de grøntsager, som børnene arbejdede med i grøntsagsrestauranten.

Grøntsagsrestauranten var en af de idéer, som vi i Projekt Grøntsagsmagi valgte at realisere, hvilket forsker M. Stentoft, har beskrevet nedenfor.

Til grøntsagsrestauranten lå alle grøntsagerne på bordet, placeret på midten, så børnene kunne nå dem. Børnene havde mulighed for at iføre sig kokkehuer, og de fik besked på, at de skulle sidde ned, når de brugte knivene, og hvis de skulle hente noget, skulle de lægge kniven. Børnene greb fat om knivene, og gik i gang med grøntsagerne.

Der er stor aktivitet rundt om bordet. Alle børnene er optaget af at skære og skrælle grøntsager. Flere af børnene begynder at spise grøntsagsstykkerne. Nogle børn tygger uden at fortrække en mine. En dreng laver et forvrænget udtryk med ansigtet, da han tygger i et rødbedestykke. Han spiser videre og hans udtryk i øjnene forandrer sig. Han griner og smiler til de andre børn, som sidder tæt på ham.

En dreng putter et stykke græskar i munden og spiser det. De andre børn omkring ham bliver nysgerrige og vil også gerne skære græskar. Han giver dem nogle stykker.

Alle voksne og børn er i gang med at skrælle og skære, tage kerner ud af granatæbler, de smager og spiser, vender sig mod hinanden, taler, smiler og viser interesse. Rummet er fuld af forskellige dufte, bjerge af grøntsagsskræller, stille lyde og fordybelse. Børnene får en porcelænstallerken hver, som de begynder at anrette grøntsager på. En pige hopper af begejstring, da alle tallerkenerne er anrettet. Børnene serverer hver især deres tallerken for forsker L. Byskov og to pædagoger. Børnene har et viskestykke over armen imens, at de serverer. (Observationer foretaget af forsker M. Steentoft)

På billedet ses, at en dreng forbereder sig på at servere, en tallerken med grøntsager, som han har anrettet.

Det står børnene frit for, om de vil deltage i grøntsagsrestaurantsaktiviteten, hvilket alle børnene på spirestuen vælger at gøre. Det der karakteriserer aktiviteten er, at børnene selv vælger hvilke grøntsager, som de ville arbejde med og smage på og hvordan, de ville anrette grøntsagerne. Dette frirum er etableret, da børnene ønskede en grøntsagsrestaurant med tallerkener. De artefakter, der understøtter en restaurantstemning, er kokkehuer, knive, at borde er opstillet i som et langbord, de mange forskellige slags grøntsager og porcelænstallerkner. Alle artefakter, som kunne være at finde på en restaurant.

Diskussion

Det kan diskuteres i hvilken udstrækning, at drømmeværkstederne fungerede som et frirum for børnehavebørnene. Under drømmeværkstederne bestræbte vi os på, at børnene fik mulighed for at udtrykke sig frit. De kunne for eksempel spytte en kinaradise eller andre grøntsager ud, hvis de ikke syntes om dem, og vi accepterede, da nogle børn ikke syntes at grøntsager kunne agere helte i eventyr, og omvendt omfavnede vi, når børnene legede med, og viste os vejen til for eksempel klatrestativet, hvor de foretrak grøntsager, eller da de tegnede fantasigrøntsager. At børnene engagerede sig i drømmeværkstederne og forholdt sig til grøntsager på forskellige måder, så vi som udtryk for, at de havde øget deres interesse

for grøntsager. De alsidige måder, som børnene udtrykte sig på om grøntsager, så vi som et eksempel på et frirum. Samtidig var det os fra Projekt Grøntsagsmagi, der satte dagsordenen.

Thingstrup fremhæver fremtidsværksteder som »frirum«, hvor styringspresset er reduceret – om end ikke helt magtfrit – og hvor der netop skabes mulighed for kritisk refleksion over praksis (Thingstrup, 2018). De voksne, der vil forske i børns maddannelse, som os, står således foran udfordring: For at skabe mulighed for kritisk refleksion over praksis sammen med børnene, undersøger vi muligheder for, hvordan voksnes definitionsmagt (Bae, 1996) ifm. udpegning af »gode grøntsager« og rigtige måder, steder og tidspunkter at spise dem på, kan udfordres. Kan frirummene ifm. måltider i børnehaven implementeres på en måde, hvor børnene er med til at definere måltidssituationerne?

Vi udfolder i nedenstående afsnit, at pædagogisk forskning er forankret i en normativ praksis, idet den ønsker at være foreskrivende for fremtidig praksis. På professionshøjskoler er ambitionen at bedrive forskning til gavn for praksis, hvilket kan være at undersøge, hvorvidt og hvordan børns medbestemmelse øges. Der kan sættes spørgsmålstegn ved, i hvor høj grad pædagogisk forskning relateret til mad overhovedet kan bidrage til at skabe et frirum for børn.

Frirum og politiske ambitioner udmøntet i et forskningsprojekt?

Som nævnt i indledningen af artiklen, er koblingen mellem pædagogik og bæredygtig udvikling et område for politisk interesse. Et forskningsprojekt med en tydelig mission om at daginstitutionsbørns kost skal være grønnere og derfor kunne Projekt Grøntsagsmagi beskrives som policyaktørdrevet, kan synes svært foreneligt med ønsket om at skabe frirum for selvsamme børn.

Når denne artikel indgår i BUKS' temanummer om frirum, skyldes det ambitionen om at bidrage med en drøftelse af, hvordan pædagogisk forskning kan forholde sig til børns frirum i institutioner, hvor pædagogikken ikke blot må forholde sig deskriptivt, men også normativt, idet pædagogisk praksis også må forholde sig handlingsanvisende ifm. fremtidig handling (Wiberg, 2016). Ligeledes kan og skal pædagogisk forskning forholde sig analytisk til den undersøgte praksis, mens forskning på en professionshøjskole også må sigte mod praksisnær og anvendelsesorienteret forskning (Danske Professionshøjskoler, 2024).

Aktionsforskning i pædagogiske arenaer

– Hvordan undgår vi at love noget, vi ikke kan holde?

Et gennemgående metodisk og pædagogisk spændingsfelt i vores projekt er balancen mellem rammesætning og frirum. På den ene side er projektet båret af en overordnet vision om en mere bæredygtig fremtid og ønsket om at styrke børns forhold til grøntsager og mad. Denne vision danner en *voksenformuleret ramme*, som både styrer konteksten og sætter retningen for aktiviteter og forskning.

Dette dobbelte sigte betyder, at frirummet aldrig er ubegrænset. Frirummet er situeret inden for en pædagogisk og forskningsmæssig ramme, hvor formålet er givet på forhånd. I praksis opstår dilemmaer – f.eks. når pædagoger ønsker at støtte børn i deres deltagelse, men samtidig retter eller styrer børnenes udtryk, så de passer bedre til projektets formål. Her bliver det tydeligt, at det frie rum må forhandles og understøttes aktivt, hvis børns perspektiver skal

have reelt gennemslag. Vi understøttede det ved at prøve at åbne op for børnenes fantasi og prøve at skærme dem for voksnes indblanding.

Konklusion

Med drømmeværkstederne fik daginstitutionsbørnene mulighed for et frirum til at udtrykke sig om grøntsager. De alsidige drømmeværksteder muliggjorde mange forskellige sanserum og smagssituationer for børnene, hvilket bevirkede at børnene forholdt sig til de forskellige grøntsager og scenarier for deres ønsker til indtag af grøntsager. Nogle af børnenes ønsker blev realiseret f.eks. i form af grøntsager i klatrestativ og grøntsagsrestaurant. Frirummene var karakteriseret ved: en høj grad af selvbestemmelse, både i forhold til valg af aktiviteter, valg af grøntsager og valg af hvilke og hvordan, at børnene ville spise disse grøntsager. Der var tale om ydre friheder i form af, at det var frivilligt for børnene, om de ville deltage i aktiviteterne. Desuden var der ikke noget krav om, at de skulle smage på grøntsagerne, og det blev dermed op til børnene selv, hvilke grøntsager de smagte. Desuden var der mange deltagelsesmuligheder for børnene. Frirummene muliggjorde, at børn ikke blot deltog i eksisterende madkulturer, men aktivt var med til at forme dem. Begrænsningen ved drømmeværkstederne i forhold til at skabe et frirum var, at de ikke blev gentaget i institutionerne. En forudsætning for at børn kan opnå øget indflydelse i dagtilbud, kræver en sideløbende proces, hvor personalet afgiver noget af deres magt.

Børnene udfordrede en traditionel madkultur f.eks. ved at dyppe grøntsager i sukker, hvorved der skabtes adgang til at børnene kunne være med(mad)skabere, ligesom drømmeværkstederne og aktiviteterne forplantede sig som mikrohandling i børnenes øvrige lege og deltagelse i efterfølgende madaktiviteter. Børnene blev ikke bevidstgjorte om politiske normer eller ambitioner om, hvordan maddannelse og bæredygtighed skulle praktiseres i pædagogiske institutioner. Med andre ord, bestod det frie rum for børnene af frihed til selv at definere og blive involveret i kreative måder at praktisere maddannelse på.

På baggrund af den indflydelse børnene opnåede i projektet via drømmeværkstederne, er vi af den overbevisning at drømmeværksteder, er et muligt metodisk greb til at give børnehavebørn stemmer og få indflydelse på deres institutionshverdag.

Referencer:

- Amabile, T. M. (1996). *Creativity in Context: Update to the Social Psychology of Creativity*. Westview Press.
- Andersen, J. (2018). Empowerment, kritisk teori og aktionsforskning, I: Kjærgaard, H. (red.) *Social- og specialpædagogik*. Akademisk Forlag
- Andersen, J., Bilfeldt, A., Andersen, J., & Bilfeldt, A. (2010). Aktionsforskning på plejehjem – et alternativ til new public management? *Tidsskrift for Arbejdsliv*, 12(1), 067-081. <https://doi.org/10.7146/tfa.v12i1.108858>
- Bae, B. (1996). *Voksnes definitionsagt og børns selvoplevelse*, Social Kritik, 47.
- Bille, M. (2018). FORSKNING. Glæden og friheden er vigtigst i måltidet. *Børn & Ungearkivet* nr. 12. <https://bupl.dk/boern-unge/find-artikler/forskning-glaeden-og-friheden-er-vigtigst-i-maaltidet>
- Bourdieu, P. (1997). *Af praktiske grunde. Omkring teorien om menneskelig handlen*. Hans Reitzels Forlag.

- Boysen, M. S. W. (2023). Fra det kendte til det ukendte: det pædagogiske paradoks genbesøgt fra en kreativitetensvinkel. *Kognition & Pædagogik*, 128(33), 60-69.
- Bragga-Pontes, C., Simões-Dias, S. Lages, M., Guarino, M.P., Graça, P. (2022): Nutrition education strategies to promote vegetable consumption in preschool children: the Veggies4myHeart project. *Public Health Nutr.* 25 (4) <https://doi.org/10.1017/S1368980021004456>
- Bønnelycke, J., Mariegaard, S. & Zhou, C. (2024). Bæredygtige fremtider skabt af børn og unge gennem fremtidsværksteder. *Forskning i pædagogers profession og uddannelse.* 8 (2), s. 5-14 <https://doi.org/10.7146/fppu.v8i2.150371>
- Cosmi, V., Scaglioni, S. & Agostoni, C. (2017): Early Taste Experiences and Later Food Choices. *Nutrients.* 2 (9) <https://doi.org/10.3390/nu9020107>
- Craft, A. (2005). *Creativity in schools: Tensions and dilemmas*. Routledge.
- Csikszentmihalyi, M. (1994). The Domain of Creativity. I: M. Csikszentmihalyi, D. H. Fieldman & H. Gardner (Eds.). *Changing the World: A Framework for the Study of Creativity* (pp. 135-158). Praeger.
- Danske Professionshøjskoler (2025). *Forskning og Udvikling på professionshøjskolerne*.
- Frantzen, C., Kidmose, U., Byrne, D. V., & Andersen, B. V. (2018). *Måling af spiseadfærd i dagtilbud – Betydning af børns aktive involvering i tilblivelse af frokostmåltidet i daginstitutioner for børns spiseadfærd*. Aarhus Universitet. <https://pure.au.dk/portal/en/publications/8c12fa0b-dd09-4536-a56a-aaa0d91380d4>
- Gleerup, J. & Egmos, J. (2022). Fremtidsværkstedet som metode til erkendelse og forandring. Metodologiske erfaringer med kritisk utopisk aktionsforskning. *Tidsskrift for arbejdsliv*, 24 (4) <https://doi.org/10.7146/tfa.v24i4.135163>.
- Hammershøj, L. G. (2012). *Kreativitet: et spørgsmål om dannelse*. Hans Reitzels Forlag.
- Hansen, O. H., Leer, J., Broström, S., Warrer, S. D., & Jensen, T. M. (2018). *Professionalisering og øget tværfaglighed i samarbejdet omkring mad og måltider i dagtilbud: afrapportering af aktionsforskningsprojektet*. Aarhus Universitet. <https://pure.au.dk/portal/en/publications/oe883b57-5134-48b3-a726-dfcc76d325de>
- Himberg-Sundet, A., Kristiansen, A. L., Andersen, L. F., Bjelland, M., & Lien, N. (2020). Effects of a kindergarten intervention on vegetables served and staff's food-related practices: results of a cluster randomised controlled trial – the BRA Study. *Public Health Nutrition*, 23 (6), 1117–1126. <https://doi.org/10.1017/s1368980019003963>
- Holbæk Kommune (2023). [Læs pjecen om frokostordning her | Holbæk Kommune](#).
- Husted, M., & Lind, U. (2016). Fremtidsværksted som demokratiserende metode: aktionsforskning med børnehavebørn. *Dansk Pædagogisk Tidsskrift* (3), 49-58.
- Janerka, S. (2023, 6. november). Børnehaver indfører sukkerpolitik – I gennemsnit får danske børn fire gange flere søde sager end anbefalet. *Fagbladet FOA*. <https://fagbladetfoa.dk/mit-fag/boernehaver-indfoerer-sukkerpolitik-i-gennemsnit-faar-danske-boern-fire-gange-flere-soede-sager-end-anbefalet/>
- Københavns Kommune (2023). En grønnere hverdag i daginstitutioner og skoler. Afdelingen for en bæredygtig udvikling. [Afdelingen for Bæredygtig Udviklings guide til en grønnere hverdag i daginstitutioner og skoler by Afdelingen for Bæredygtig Udvikling – Issuu](#)
- Koestler, A. (1964). *The act of creation*. Hutchinson.

- Lagoni, E. S.; Mansfeldt, J. M. & Trolle, E. (2025). *Klimamærkning af fødevarer. Udvælgelse af 500 generiske fødevarer og drikkevarer til klimamærkning*. DTU Fødevare instituttet. [udvaelgelse-af-500-generiske-foedevarer-og-drikkevarer_final-report.pdf](#)
- Lave, J. & Wenger, E. (2011). *Situated learning – Legitimate peripheral participation*. Cambridge University Press.
- Dagtilbudsloven (2020). *Bekendtgørelse af lov om dag-, fritids- og klubtilbud m.v. til børn og unge*. LBK nr. 1326 af 09/09/2020. <https://www.retsinformation.dk/eli/lt/2025/1038>
- Marty, L., Chambaron, S., Nicklaus, S. & Monnery-Patris, S. (2018): Learned pleasure from eating: An opportunity to promote healthy eating in children? *Appetite* (120) <https://doi:10.1016/j.appet.2017.09.006>.
- Mckinley, M.C., Lowis, C., Robson, P.J., Wallace, J.M.W., Morissey, M., Moran, A. & Livingstone, M.B.E. (2005): It's good to talk: children's views on food and nutrition, *Eur. J Clin Nutr.* 59 (4) <https://doi:10.1038/sj.ejcn.1602113>.
- Mikkelsen, B. E. (2016). *Slutrapport – Projekt FRIDA*. Aalborg Universitet. <https://emu.dk/sites/default/files/2019-03/FRIDA%20Slutrapport.pdf>
- Munck, C. (2020). *Børns perspektiver i vuggestuen*. Dafolo.
- Nielsen, K. A. & Nielsen, B. S. (2006). Methodologies in Action Research. Action Research and Critical Theory. I: L. Svensson & K. A. Nielsen (eds.). *Action Research and Interactive Research. Beyond Theory and Practice*. Shaker.
- Plucker, J. A., Beghetto, R. A., & Dow, G. T. (2004). Why Isn't Creativity More Important to Educational Psychologists? Potentials, Pitfalls, and Future Directions in Creativity Research. *Educational Psychologist* 39 (2), 83-96 https://doi.org/10.1207/s15326985ep3902_1.
- Rasmussen, L. S., & Jørgensen, N. J. (2024). Sted, krop og dyb geologisk tid: – At læse om klimaforandringer i børnehaven. *Forskning I Pædagogers Profession Og Uddannelse* 8 (1), 8. <https://doi.org/10.7146/fppu.v8i1.144785>
- Schmidt, C. H., & Rasmussen, A. B. (2022). Når pædagoger giver stemme til børns stemmer. *Forskning i pædagogers profession og uddannelse*. 6(1), 78-91. Artikel 7. <https://doi.org/10.7146/fppu.v6i1.132316>
- Runco, M. A., & Jaeger, G. J. (2012). The Standard Definition of Creativity. *Creativity Research Journal* 24 (1), 92-96 <https://doi.org/10.1080/10400419.2012.650092>.
- Sørensen, L. H., & Hansen, L. N. (2024). *Som sand mellem fingrene: rapport fra et forskningsprojekt om børns medbestemmelse i dagtilbud*. UC SYD.
- Tetens, I., Bilotft-Jensen, A., Hermansen, K., Mølgaard, C., Nyvad, B., Rasmussen, M., Sabinsky, M., Toft, U., & Wistoft, K. (2018). *Fremme af sunde mad- og måltidsvaner blandt børn og unge*. Vidensråd for Forebyggelse. http://www.vidensraad.dk/sites/default/files/vidensraad_maaltidsvaner_indhold_digi_o.pdf
- Thingstrup, S. H. (2018). Pædagogisk faglighed: Udforskning af demokratiske perspektiver på forandringsarbejde i daginstitutioner. *Forskning og Forandring* 1(1), 9 DOI:10.23865
- Thingstrup, S.H. & Lind, U. (2026): Analysis in action research: Four analytical propositions for how to think with the ethos of action research, *Qualitative Studies* 1 (11) <https://doi.org/10.7146/qs.v11i1.163296>
- Tuset, E. H. (2018). A tasting plate – the aesthetic experience of food in early childhood education and care institutions. *Norwegian Research Information Repository*. <https://nva.sikt.no/registration/0198cc4b1c49-bdbd77e2-160f-425b-b104-63cefe939526>

UNICEF. (n.å.). *Børnekonventionen*.

<https://www.unicef.dk/voesarbejde/boernekonventionen/>

Warming, H. (2018). Inddragelse af børns og unges perspektiver i forskningen. I: Petersen K. E. & Ladefoged L. (red.). *Forskning med børn og unge*. Hans Reitzels Forlag.

Wenger, E. (2002). *Communities of Practice. Learning, Meaning, and Identity*. Cambridge University Press.

Wiberg, M. (2016). Pædagogik, normativitet og videnskab. *Studier I Pædagogisk Filosofi*, 5 (1) <https://doi.org/10.7146/spf.v5i1.24872>

Biografier

Louise Hvitved Byskov er ph.d. og lektor på pædagoguddannelsen og er tilknyttet forskningsprogrammet: »Bevægelse, kreativitet og æstetik i pædagogisk arbejde« ved Center for pædagogik, Professionshøjskolen Absalon. Louise har været projektleder for projekt Børnesvendebrev, og er nu tilknyttet forsknings- og udviklingsprojekterne: "Grøntsagsmagi" og "Mental sundhed og hverdagstrivsel i Region Sjælland". Louise er særligt optaget af potentialerne ved pædagogiske aktiviteter og børns/unges muligheder for at udfolde sig kreativt.

Naia Wienmann Hawes er lektor ved Center for pædagogik, Professionshøjskolen Absalon. Naia er tilknyttet forskningsmiljøet »Bevægelse, kreativitet og æstetisk i pædagogisk arbejder«, efter-videreuddannelsesaktiviteter og den pædagogiske grunduddannelse. Hun er særligt interesseret i fag, der understøtter ligestilling og mangfoldighed i pædagogisk praksis og er tovholder for modulet »Køn, seksualitet og mangfoldighed« og yderligere tilknyttet specialiseringen for skole/fritidspædagogik på pædagoguddannelsen. Naia er del af forskningsprojektet »Grøntsagsmagi«.

Natasha Balslev Bechmann er lektor ved Center for pædagogik, Professionshøjskolen Absalon og er tilknyttet forskningsmiljøet »Bevægelse, kreativitet og æstetik i pædagogisk arbejde«. Natashas forskningsinteresser omfatter børns deltagelse, medskabelse og æstetiske læreprocesser i pædagogisk praksis med særligt fokus på mad og måltider. Hun er optaget af, hvordan pædagogiske praksisser formes af normer og rammesætninger, og hvordan disse kan udfordres og udvikles.

Margit Dall Aaslyng er ph.d. og docent for forskningsprogrammet Fødevarer- og Sundhedsinnovation tilknyttet uddannelsen Professionsbachelor i Ernæring og Sundhed, Center for Sundhed, Professionshøjskolen Absalon. Hun har ledet en lang række forskning og udviklingsprojekter med fokus på en sund plantebaseret ernæring. Hendes særlige interesse er todelt; den sensoriske og ernæringsmæssige kvalitet af plantebaserede fødevarer og hvordan man kan hjælpe danskerne med at spise mere grønt. Margit er tilknyttet projektet Grøntsagsmagi, og er der ud over projektleder på projektet Dansk Bælg og Forbrugerdreven Innovation til den Grønne Udvikling.

Rikke Højer er ph.d. og lektor ved Center for Sundhed, Professionshøjskolen Absalon, og er en del af forskningsprogrammet Fødevarer- og Sundhedsinnovation tilknyttet uddannelsen Professionsbachelor i Ernæring og Sundhed. Hun forsker i madadfærd og maddannelse med særlig interesse for fremme af plantebaserede madkulturer i forskellige kontekster. Hun arbejder med udvikling af deltagelsesorienterede metoder, der fremmer danskernes nysgerrighed, medskabelse og handlekompetence i relation til mad. Rikke er involveret i projekter om grøn omstilling, bæredygtige måltider og sundhedsfremme. Hun er tilknyttet projekt Grøntsagsmagi, og er der ud over projektleder på projektet FungiTaste.

Sandra Lenz Dethlefsen er adjunkt ved Center for Sundhed, Professionshøjskolen Absalon, og er en del af forskningsprogrammet Fødevarer- og Sundhedsinnovation tilknyttet uddannelsen Professionsbachelor i Ernæring og Sundhed. Hun har deltaget i en lang række forskningsprojekter omhandlende den grønne omstilling og har en særlig interesse inden for innovation, produktudvikling, grøn omstilling, maddannelse, æstetiske læringsprocesser. Hun arbejder med samskabelse og co-creation workshops. Sandra er tilknyttet projekterne Grøntsagsmagi, FungiTaste og Forbrugerdreven Innovation til den Grønne Udvikling.

Mette Stentoft er adjunkt ved Center for pædagogik, Professionshøjskolen Absalon og er tilknyttet forskningsmiljøet »Bevægelse, kreativitet og æstetik i pædagogisk arbejde«, eftervidereuddannelsesaktiviteter og den pædagogiske grunduddannelse. Hun er særligt optaget af kropslighed, dans, drama og bevægelse i det pædagogiske felt og er tovholder på modulet "Sundhedsfremme, krop og bevægelse". Mette er tilknyttet forskningsprojektet Grøntsagsmagi, deltager i projektet "Hvile og velfærd" og er optaget af potentialerne ved at skabe rum for langsomme, fordybende og nærværende processer i pædagogisk praksis.

Mikkel Snorre Wilms Boysen er ph.d. og docent for forskningsprogrammet »Bevægelse, kreativitet og æstetik i pædagogisk arbejde« ved Center for pædagogik, Professionshøjskolen Absalon. Han har ledet en lang række forsknings- og udviklingsprojekter indenfor skolefritidsområdet og har skrevet bøger, artikler og debatindlæg med særligt fokus på kreativitet, æstetik og entreprenørskab indenfor det pædagogiske felt. I de seneste år har han været særligt optaget af at revitalisere initiativ og virkelyst i den pædagogiske profession, hvilket han bl.a. har været orienteret imod i bøgerne Pædagogisk Entrepenørskab (2022) og Vovemod og Handlekraft (2020).

